Politolog Branislav Fábry: Kauza Navaľný, Nord Stream 2 a jadrová energetika

- CZ24 News | 17. září 2020

Branislav Fábry píše o iracionálním hodnocení kauzy Navalnyj i o tom, zda nepředstavuje v jejích důsledcích novou příležitost pro jadernou energetiku.

V auguste sa objavila závažná kauza Alexeja Navaľného, ktorá sa stala dôvodom napätia medzi Ruskom a Nemeckom. To, že sa od začiatku objavovalo obviňovanie Kremľa, patrí k mediálnym a politickým „evergreenom“, no fakt, že sa začalo vážne diskutovať o zrušení projektu plynovodu Nord Stream 2, dáva celej záležitosti nový rozmer. Nemecká politika doteraz tento projekt podporovala a jeho zrušenie tesne pred dokončením by predstavovalo pre Nemecko veľké straty. Na taký krok je potrebné mať veľmi vážny dôvod. Daným dôvodom môže byť aj nátlak USA, idea zrušenia plynovodu má však aj vnútronemeckých podporovateľov. Tí sa objavujú v médiách, v politike, ale podstatné môžu byť aj hospodárske dôvody. Hoci to znie pomerne špekulatívne, jedna zo skupín, ktorá má dôvod podporiť zmenu postoja nemeckých politikov k Nord Stream 2, je aj skupina zástancov jadrovej energetiky.

Iracionálne posudzovanie Navaľného kauzy

Po rokoch pravidelnej protiruskej hystérie na Západe už príliš neprekvapuje, že sa kauza A. Navaľného stala ústrednou témou napätých vzťahov medzi Ruskom a Západom. Mnohé médiá znovu odhaľujú „zločiny“ Putinovho režimu a hľadajú analógie so Skripaľovcami či ďalšími kauzami z minulosti. Ide o známu taktiku, pri ktorej neustále opakovanie podozrení v médiách vytvára presvedčenie, že všetko je vopred jasné. **Verziu o zapojení Kremľa** do celej kauzy však neberú príliš vážne ani serióznejší novinári, i keď mnohí z nich hľadajú dôvody, pre ktoré by sa dali na Rusko uvaliť sankcie. Ak by chcel V. Putin A. Navaľného naozaj usmrtiť, určite by postupoval inak. Absurdná je najmä predstava, že by sa Kremeľ pokúsil zavraždiť A. Navaľného, ale nakoniec ho poslal na liečenie do Nemecka, aby tam zistili novičok a pre to začali uvažovať o zrušení projektu Nord Stream 2. Keby V. Putin chcel, mohol dať Navaľného zavraždiť hoci aj strelnou zbraňou a mediálna hystéria by nebola o nič väčšia.

O zapojení Kremľa do Navaľného kauzy neexistuje presvedčivý dôkaz, a preto sa obvinenia voči Putinovmu Rusku obracajú iným smerom. Špekuluje sa o motíve, pričom najčastejšie sa hovorí o obavách z nejakých volieb. V RF sú však rozhodujúce prezidentské voľby a tie sa uskutočnia až v roku 2024 – načasovanie preto nesedí. Navyše, reálne možnosti A. Navaľného v akýchkoľvek voľbách, parlamentných či regionálnych, sa až príliš preceňujú. V ruskej politike **pôsobí už 20 rokov**, vystriedal rôzne politické strany, ale úspešný nebol. V roku 2000 začal svoju politickú kariéru v opozičnej liberálnej strane Jabloko, z ktorej ho napokon vylúčili, v roku 2007 zasa vytvoril nacionalistické hnutie Narod. Natáčal xenofóbne videá, používal nenávistnú rétoriku, ani s tým však neuspel, a tak sa začal venovať téme korupcie. To mu vynieslo celkom slušných 27 % vo voľbách primátora Moskvy v roku 2013. Moskva však nie je celé Rusko a tam Navaľný naráža na nesúhlas mnohých iných skupín. Moslimovia v RF Navaľnému nedôverujú pre jeho protimoslimské videá, podpora Západu ho diskredituje medzi nacionalistami, liberálne ekonomické postoje odstrašujú ľavičiarov atď. Politickej kariére A. Navaľného som sa venoval inde, tu iba konštatujem, že nedokáže zjednotiť toľko voličov, aby mohol konkurovať V. Putinovi.

Zástancovia protiruských sankcií často argumentujú tým, že novičok je látka, ktorá musela pochádzať zo zdrojov Kremľa. Teoreticky to možné je, v skutočnosti však tzv. novičok vedia vyrobiť rôzne laboratóriá i na Západe, hoci sa tým verejne nechvália. Mnoho vedcov, ktorí sa vývoju novičoku počas studenej vojny venovali, dnes pôsobí mimo RF. Zástancovia sankcií sa usilujú argumentovať aj tvrdením, že V. Putin nemal dovoliť, aby sa čosi podobné stalo na ruskom území. Problém je však v tom, že Kremeľ dnes nekontroluje ruskú spoločnosť tak pevne ako v časoch bývalého ZSSR. Vláda by určite mohla zvýšiť spoločenskú kontrolu, ale podobný pokus by vyvolal kritiku z hľadiska ľudských práv. Mimochodom, ani iné štáty nedokážu **zabrániť útokom na vlastných občanov**. Nebudem spomínať aktuálnu tému J. Kuciaka, ale Slovensko nedokázalo zabrániť ani vražde ex-ministra J. Duckého či bývalého predsedu federálneho ústavného súdu E. Valka. Zaujímavé je tiež porovnanie útokov na politicky exponované osoby v RF a na Ukrajine. Hoci aj na Ukrajine je podobných útokov dosť, v médiách sa o nich hovorí len málo a o sankciách EÚ neuvažuje vôbec nikto.

Intriga, ktorá nie je novinkou

Pri každej novej kampani voči Moskve pre podozrenie z likvidácie oponenta si treba spomenúť na **kauzu Jegora Gajdara** z roku 2006. Tento bývalý ruský premiér a kritik V. Putina nečakane ochorel počas svojej návštevy Írska v novembri 2006. Ocitol sa v kritickom stave v nemocnici a objavilo sa i podozrenie z otravy. Mainstreamové médiá mali o vinníkovi ihneď jasno a písali: „Putinův sok Gajdar byl otráven“. Lenže rusofóbni novinári sa veľmi prepočítali: J. Gajdar totiž nezomrel a po zotavení odmietol obviňovať Kremeľ. Naopak, povedal, že za pokusom o vraždu stoja nepriatelia Ruska, ktorí si prajú zhoršenie vzťahov RF a Západu. Samozrejme, že o tomto zásadnom vyhlásení J. Gajdara informovali západné médiá len skromne, ale konšpiračnú teóriu o likvidácii J. Gajdara Kremľom už ďalej šíriť nemohli. Skúsme si však predstaviť, čo by sa stalo, keby J. Gajdar v roku 2006 naozaj zomrel. Vzhľadom na to, že J. Gajdar zastával v rokoch 1991 – 1993 funkciu premiéra RF, stal by sa najprominentnejšou „obeťou Kremľa“ a médiá by dodnes písali o tom, ako V. Putin nechal otráviť svojho „soka“.

V prípade A. Navaľného si treba zodpovedať klasickú otázku trestných konaní: Cui bono? Je zrejmé, že najväčší úžitok zo súčasného vývoja majú práve tí, ktorí si želajú zhoršenie vzájomných vzťahov RF a EÚ. Túto teóriu potvrdzuje i fakt, ako ľahko dokázali protiruské médiá zmeniť kontext udalostí. Zdravotné problémy ruského občana A. Navaľného nastali v RF, tam A. Navaľného lekári aj zachránili, ale presun do Nemecka celý prípad internacionalizoval. Z kauzy ruského občana na území RF je zrazu **medzinárodná kauza**. Pre porovnanie, útoky na oponentov sa pravidelne dejú v Saudskej Arábii, v Bahrajne či iných štátoch. Vlády tam vnútropolitických oponentov mučia a likvidujú úplne otvorene, ale je to mimo pozornosti západných médií. Nuž a nikto ani len neuvažuje o rušení energetických projektov s blízko-východnými tyraniami. Na obmedzenie ekonomickej spolupráce sa nepristúpilo dokonca ani v prípade Chašukdžího, kde zapojenie saudskej vlády do vraždy na saudskej ambasáde v členskom NATO bolo viac ako očividné.

Nord Stream 2 a jeho nepriatelia

Najprekvapivejším výsledkom kauzy Navaľného je nátlak na zrušenie projektu plynovodu Nord Stream 2, ktorý má prepájať Nemecko s ruským dodávateľom plynu, a to bez tranzitných krajín. Proti tomuto plynovodu **aktívne vystupujú USA**, ktoré dokonca sankcionujú firmy, ktoré by sa chceli do projektu zapojiť. Medzi odporcov tohto projektu patria aj americkí spojenci z „novej Európy“, najmä Poľsko. O úlohe Varšavy by mohla veľa napovedať nahrávka, ktorú publikovali bieloruské médiá. Hoci o nej môžu existovať pochybnosti, výroky účastníkov rozhovoru nie sú vôbec nereálne. Tvrdenie, že

kauza Navaľného má slúžiť na protiruský tlak pri iných témach, nie je vôbec prekvapivé. Zrušenie projektu Nord Stream 2 by okrem USA a Poľska privítala i Ukrajina, ktorá sa obáva o stratu príjmov z tranzitu ruského plynu do EÚ. Nemecko tlaku týchto rôznych subjektov dlhé roky odolávalo a nebyť amerických sankcií, projekt by sa dokončil ešte v roku 2019. I tak je už tesne pred dokončením a jeho zastavenie by prinieslo veľké straty nielen ruskej strane, ale i nemeckým členom konzorcia na výstavbu plynovodu.

Je pritom zrejmé, že zrušenie projektu Nord Stream 2 by reálne ohrozilo **budúcnosť spolupráce Nemecka a Ruska**, resp. EÚ a Ruska v oblasti energetiky. Hoci sa Rusko od začiatku 21. storočia zameriavalo na spoluprácu s EÚ, v posledných rokoch sa čoraz viac obracia smerom k Číne. To môže z dlhodobého hľadiska zvýšiť závislosť EÚ od energetických zdrojov, ktoré sa nachádzajú pod kontrolou USA, či už ide o bridlicový plyn z USA alebo energonosiče v krajinách amerických spojencov na Blízkom východe. Z ostrých výrokov M. Pompea pritom vyplýva, že USA sú odhodlané projekt Nord Stream 2 zastaviť. To by pomohlo i americkým producentom bridlicového plynu, ktorí sa nachádzajú v kríze. A na to, aby Berlín riskoval ekonomické straty zo zrušenia plynovodu či následný pokles úlohy v ruskej ekonomike, by USA a spol. potrebovali silného vnútronemeckého spojenca. Práve ten by mohol dokázať zatlačiť nemeckú vládu k zásadnej a ekonomicky nevýhodnej roztržke s Ruskom. O tom, že sa to darí, svedčia výroky niektorých vplyvných nemeckých politikov ako napr. N. Roettgen, predseda Zahraničného výboru Bundestagu. Ten sa proti projektu vyjadril veľmi jednoznačne.

Nová šanca pre jadrovú energetiku?

Na zrušení rusko-nemeckého projektu Nord Stream 2 môže mať celkom vážny záujem aj tá časť nemeckého energetického sektora, ktorá kladie dôraz na jadrovú energiu. V Nemecku predstavovala **jadrová energetika** dlho dôležitý zdroj energie, v súčasnosti však jej podiel poklesol na necelých 12 % výroby elektrickej energie. Nemecká verejnosť zmenila svoj prístup najmä po katastrofe v Černobyle v roku 1986. Na tejto obave sa profilovala najmä strana zelených (Bündniss 90/Grünen) a po jej vstupe do vlády sa podarilo dosiahnuť v roku 2002 odstúpenie od jadrovej energetiky a postupnú odstávku reaktorov. Jadrová loby sa s tým však nechcela zmieriť a po odchode zelených do opozície (2005) všemožne tlačila na A. Merkelovú, aby rozhodnutie prehodnotila. Predĺženie činnosti jadrových reaktorov sa podarilo presadiť až po vytvorení koalície CDU/CSU s liberálnou stranou FDP v roku 2010. Lenže táto vláda nepočítala s tým, že v roku 2011 nastane ďalšia jadrová havária vo Fukušime, pričom zavážilo i to, že tragédia sa stala v technologicky vyspelom Japonsku. Po novej vlne odporu voči jadru v Nemecku preto A. Merkelová ustúpila a obnovila plán odstúpenia od jadra. Rozhodujúca časť odstávky reaktorov má nastať v rokoch 2021 – 2022.

Samozrejme, tlak jadrovej loby na vládu A. Merkelovej neustal ani po Fukušime, no po neúspechu s návratom k jadru bola kancelárka veľmi opatrná. Nie je jednoduché povedať, nakoľko jadrová loby ovplyvňuje politiku nemeckej vlády, ale termín odstávky reaktorov sa neúprosne blíži. Aj preto sa už na jar 2020 objavili úvahy o odklade tohto termínu. Nemožno sa vyhnúť podozreniu, že zrušenie plynovodu Nord Stream 2 by znamenalo vítanú príležitosť pre jadrových lobistov. Vo všeobecnosti platí, že práve zemný plyn má v budúcnosti v Nemecku nahradiť jadrovú energiu a úloha plynu bude v 21. storočí narastať. V prípade zrušenia plynovodu Nord Stream 2 by však mohli jadroví lobisti argumentovať energetickou bezpečnosťou krajiny a domáhať sa predĺženia lehôt na odstávku jadrových reaktorov. V situácii protiruskej hystérie by bola daná argumentácia pomerne presvedčivá, zvlášť, keď by lobisti koordinovali svoje postoje s americkým nátlakom. Takže napriek tomu, že takáto úvaha je veľmi špekulatívna, **možný súlad záujmov jadrovej energetiky v Nemecku a zrušením plynovodu Nord Stream 2 treba zobrať do úvahy**.